

Putins hellige krig

Helge Simonnes
Oslo: Verbum 2023
207 sider. ISBN 9788254315231

Omtalt av **Vebjørn L. Horsfjord** [dekan og professor, Fakultet for teologi og samfunnsvitenskap, VID vitenskapelige høyskole, vebjorn.horsfjord@vid.no]

Vårt Lands tidligere sjefredaktør Helge Simonnes har skrevet den første boka på norsk om den russisk-ortodokse kirkens støtte til Putins krigføring. Simonnes har bak seg mange tiår i norsk presse, og fra Vårt Land har han solid kjennskap til det norske kirkelandskapet. I seinere år har han skrevet om kristendom og politikk i *Kampen om korset i politikken* (2019) og *Trump, Gud og kirken* (2021).

Simonnes er altså pressemann og ikke forsker, og boka om Putins hellige krig gir seg på ingen måte ut for å være forskning. Det er heller ikke rimelig å kalle den journalistikk. Simonnes referer til to intervjuer med tidligere statsminister Kjell Magne Bondevik og tidligere generalsekretær i Kirkenes Verdensråd (og nå biskop) Olav Fykse Tveit, men ser ikke ut til å ha fått særlig mye ut av dem. For øvrig baserer han seg på sekundær- og tertiærkilder.

Disse kildene er i all hovedsak norske aviser. Forskeres analyser refereres flittig, men henvisningen er nesten alltid til kronikker og ikke til forskningslitteratur. Selv analysene til Philip Short, som utga en monumental Putin-biografi i 2022, gjengis i all hovedsak fra et intervju i Klassekampen. Caroline Serck-Hanssens solide

Den ortodokse kirke. Historie – lære – trosliv (2021) later til å være blant de ytterst få relevante bøkene forfatteren har lest.

Det er ikke noe ureddelig i å basere seg på avistekster. Forfatteren er ganske raus med henvisninger. Opphavspersonene nevnes jevnlig med navn enten de er journalister, kommentatorer eller forskere. Det gjelder også undertegnede, hvis Olsok-foredrag i Ålesund i 2022 får legge noen av premissene for tolkningen av patriark Kirills prekener. Boka har 224 sluttnoter med referanser, men det er også lange passasjer uten henvisninger. Antakelig er de bygd på de samme kildene som det ellers refereres til.

Det er ett forfriskende unntak fra det jeg beskriver her, hvor journalisten Simonnes trer fram. På side 145 tar forfatteren sykkelshortsen på en sommersøndag i 2022, sykler til den russisk-ortodokse kirken i Oslo og deltar for første gang i en russisk-ortodoks liturgi. Beskrivelsen av hva han der opplever, ser og reflekterer over, fyller fem sider. Det er en påtatt (håper jeg) naivitet over skildringen. Det slår meg at noe tilsvarende kunne vært et godt grep for boka som helhet: En norsk presseemann går på oppdagelsesferd i et fremmed russisk-ortodokst landskap utstyrt med forforståelser formet i helt andre kontekster. Det kunne gitt en engasjerende og autentisk rammefortelling.

Forfatteren har altså lest norske aviser og oppsøkt Store norske leksikon for å vinne dypere forståelse. Med det utgangspunktet har han fått til ganske mye. Simonnes syntetiserer, tilrettelegger og tar leseren inn i helt sentrale problemstillinger for det russiske samfunnet, krigen i Ukraina og Russlands rolle i verden. Som beskrivelse av hvordan dette landskapet ser ut, fungerer boka ganske godt.

Simonnes identifiserer tre sentrale temaer som han fordyper seg i: Gud, tradisjonen og familien. Slik gis leseren en viss forståelse av hvordan Vladimir Putin i tospann med kirkens ledelse dyrker forestillingen om et særlig russisk oppdrag i verden som handler om å beskytte tradisjonelle (familie)verdier i møte med vestlig dekadanse. Ukraina blir brennpunkt for konfrontasjonen med Vesten. Samtidig er Ukraina også brennpunkt for moskvapatriarkatets konflikt med patriark Bartolomeus i Konstantinopel/Istanbul. Til sammen gir disse fortellingene mening til krigføringen.

Forfatteren forholder seg altså overhodet ikke til forskningslitteratur om Russland og religion. Her er ingen spor av for eksempel UiO-prosjektet om verdi-basert regimelegitimering i Russland eller Kristina Stoeckls «Postsecular conflicts research group» som kunne gitt også en journalist verdifulle innsikter og analytiske verktøy.

I den grad Simonnes bruker analysegrep består det i å parallellføre det han finner i Russland med høyrepopulisme og religiøs nasjonalisme i andre deler av verden, særlig i USA. I tillegg sammenlikner han gjerne med norsk protestantisme. «Er det ekte, er det dypfølt?» framstår som viktige spørsmål når Simonnes beskriver Putins omgang med kirke og religion, og det er som om man merker at han rister oppgitt på hodet mens han skriver. Russerne har ikke skjont hvor viktig det er å skille religion og politikk.

Mange steder drives teksten fram av assosiasjoner slik god journalistikk kan gjøre. Slik beveger teksten seg stadig mellom Russland og USA eller Norge. Ofte får vi høre at noe i russisk samfunnsliv likner på noe i amerikansk. Det er ikke helt likt, men nok til at forståelse av det amerikanske kan kaste lys over det russiske, for eksempel: «[TV-kanalen] Tsargrad har på ingen måte oppnådd den innflytelsen som Fox News fikk i USA, men koblingen av religiøs retorikk og politikk ligner» (s. 81).

I tillegg til å trekke slike paralleller styres det norske, lutherske blikket stadig mot det fremmedartede: helgendyrkning, relikvier, ikoner. Simonnes' egen forankring – og den implisitte leseren – kommer tydeligst til uttrykk i det forfatteren mot slutten nesten som en konklusjon kaller en «Vær Varsom-plakat om et 'unyansert velsignelsesspråk'». Rådene som handler om å være varsom for eksempel «når du fristes til å tenke at Gud velsigner deg mer enn andre» synes å være rettet mot en ganske smal leserkrets av konservative kristne for hvem Putin og patriark Kirill kan tjene som skrekkens eksempler.

Boka er helt OK når det gjelder det deskriptive selv om det er en og annen feil. I forbifarten sier Simonnes at den opprinnelige Kristus frelseren-katedralen ble innviet i 1862. Det riktige er 1883. I den saken sitter jeg i glasshus siden jeg gjorde samme feil i en bok i 2018. Litt verre er det at Simonnes utbroderer Putins oppgjør med Stalin uten å nevne hvordan Putin har bidratt til Stalins rehabilitering. Det kunne vært særlig interessant å gå dypere inn i dette, siden det er en av de få sakene der Putin og patriarken tydelig skiller lag.

Det er mange bøker om Putin, men ikke like mange om patriark Kirill. Derfor er blikket på Kirill mer interessant, og jeg synes Simonnes kommer godt fra det. Ikke minst fortjener han honnør for nyanserte beskrivelser av Kirills forhold til penger og KGB. Det verserer mange påstander og noen konspirasjonsteorier. Simonnes redegjør for dette, men konkluderer at alle de mest oppsiktsvekkende historiene om penger og KGB-utpressing mangler belegg. Han påpeker dessuten det åpenbare: Hva skulle Kirill vinne på å legge seg opp en enorm, hemmelig formue? Han har ingen arvinger og disponerer uansett i all åpenhet over kirkeledelsens luksus.

Selv om boka har mange svakheter, særlig om man anlegger et forskerblikk på den, er jeg mer ambivalent enn avvisende. Kirkens rolle i Ukraina-krigen fortjener en bok på norsk. Man kunne ønske at den var skrevet av noen som ikke var helt ny i det russiske kirkelandskapet. Det kunne vært nestoren Pål Kolstø, Helge Blakkisrud eller Caroline Serck-Hanssen. I verste fall kunne det vært jeg selv. Men når ingen av oss har skrevet en slik bok, gjør det ingen skade om folk leser Simonnes. Ingen har bedre oversikt over hva norske aviser har skrevet om temaet.